

OSVRT NA DANAŠNJE STANJE ETNOBAŠTINE LIKE
UVODNO IZLAGANJE S GODIŠNJEG
STRUČNO - ZNANSTVENOG SKUPA HED-A LIKA
ZAGREB - GOSPIĆ, 11. - 13. LIPNJA, 1998. GODINE

TATJANA KOLAK

Muzej Like Gospić
53000 Gospić
Dr. A. Starčevića 27

UDK: 39(497.5-3 Lika)

Izlaganje sa znanstvenog skupa
Primljeno: 01. 05. 1999.
Prihvaćeno: 15. 05. 1999.

Korijeni propadanja tradicijskog života na ličkom prostoru, a time i nasliedene materijalne i duhovne kulture, mogu se sagledati s više aspekata — povijesnog, gospodarskog i demografskog koji, međusobno ispreplećući sve pore života, dovode do saznanja da je sada, na pragu trećeg tisućljeća, posljednji trenutak za otimanje ličkog kulturnog identiteta zaboravu.

Ključne riječi: etnobaština / kulturni identitet / Lika

Neprijeporna je činjenica da čovjek nosi u sebi duboko ukorijenjenu pripadnost nekoj određenoj kulturnoj skupini, mikroregiji, naciji, u kojoj se očituje cijeli sustav vrijednosti koji je tijekom niza godina skupljen u narodno — povijesno blago, u komu se pojedinac nalazi i u kojemu može postojati samo kao aktivni sudionik.

Činjenica je i da je taj isti vrijednosni sustav podložan promjenama koje ga uvijek ne uzdižu na višu razinu, već ga negiraju u želji da zatome iskonsko u čovjeku, pojedincu, a time i duhu autohtonog, genetski naslijeđenoga.

Da bismo sagledali materijalnu i duhovnu ostavštinu na ličkom prostoru onakvu kakva je danas — prepuštena svim vidovima propadanja — osvrnimo se, sada već s određenim vremenskim odmakom, na događaje koji su uvjetovali nastanak tradicionalnog, autohtonog, kulturnog naslijeđa, onoga što nazivamo i vidimo kao Liku.

Uvjetovana svojim zemljopisnim smještajem kao konstantna povijesna transverzala, najprije istok-zapad, a zatim sjever-jug, doživljava brojne i malene i velike migracije stanovništva koje uvijek sa sobom nosi i svoj osobni ili nacionalni sklop naslijeđa.

Neosporna je činjenica da nemamo spoznaja što se događalo u Lici i kakve su bile tekovine kulture i tradicije, koje su se nepovratno izgubile tijekom turskih provala i katastrofalnim porazom hrvatske vojske na Krbavskom polju 1493. godine, poslije koje neumitno dolazi do prvog masovnog iseljavanja s ličkog područja. Lika je potpuno prazna, a migracijski šok naseljavanja doživljava u seobama Vlaha i bunjevačkih plemena potkraj 17. i na početku 18. stoljeća.

Novo naseljeno stanovništvo daruje ovom kraju vrijednosti svojeg tradicionalnog naslijeđa i čini ga onakvim kakav je danas. Lika je svojom etnobaštinom dio šireg dinarskog kruga i jedino je u tom kontekstu možemo proučavati.

Stanovništvo se bavi zemljopisno uvjetovanim stočarstvom, manje ratarstvom, no zbog škrte zemlje stanovništvo osiromašuje te se osnivanjem Vojne krajine sve više muškaraca mlađe životne dobi uključuje u vojne formacije austro-ugarske vojske kao jedini vid sigurne materijalne egzistencije.

Novi politički sustav isključuje tradicionalnost, a stvarajući pojedina vojno-urbana središta negira autohtoni sustav vrijednosti nastojeći unijeti građanski stil života.

U želji za što boljom prostornom komunikacijom, izgrađujući ceste, nasilno iseljava podvelebitska i velebitska sela na prirodnim putovima — na prostoru današnjega prijevoja i sela *Baške Oštarije* naseljeno je stanovništvo sela *Ledenik, Dabri* i drugih razmještenih po kraškim poljima na Velebitu. Kazne zbog povratka u svoje selo varirale su od novčane globe, javnog šibanja do oduzimanja ukupnog imetka.

U Gospiću je vojnokrajiška vlast 1781. godine, uz prijetnju novčanom kaznom, zabranila narodnu nošnju što je nose Bunjevke iz *Pazarišta, Smiljana* i *Trnovca*.

1784. godine grkokatolički vladika Jovanović određuje da se umjesto pregača i ženskog *nakića* nose žičane podsuknje i šeširi.

Svi naponi da stanovništvo zaboravi svoje naslijeđe, nisu potpuno urodili plodom, no činjenica je da u vremenskom razdoblju od 200 godina polako izumire ili se barem potiskuje ono iskonsko.

Ukidanjem Vojne krajine, a time i jednog od izvora egzistencije, pratimo nove gospodarske migracije i iseljavanje stanovništva *trbuhom za kruhom*, a potom iz političkih razloga u doba buđenja nacionalne svijesti te tijekom dvaju svjetskih ratova.

U ime napretka i industrijalizacije, te privlačenjem seoskog stanovništva u urbane sredine i stvaranjem radničkoga sloja, Lika, koja je globalno predodređena kao ruralni prostor, ponovno doživljava iseljavanje.

Rezultat su potpuno opustjela sela ili sela u kojima žive starci.

Posljednji udarni val iseljavanja i razaranja Lika je doživjela tijekom Domovinskoga rata.

Sva navedena zbivanja neumitno dopuštaju zaključak da je ličko naslijeđe zatomljavano, a zatim prirodnim slijedom i zaboravljano.

Prvi susret s Likom doživljavamo kao susret s tradicijskom arhitekturom koja je u ruševnom stanju — niti tko u njoj živi, niti tko o njoj skrbi. Postoje određeni projekti za oživljavanje ruralnih dijelova naselja u sklopu turističke promidžbe, te da se ponovno pokrenu neki od starih zanata, kao što su to mlinovi na rijeci *Gackoj* ili obnovi tradicijska arhitektura u području nacionalnog parka *Plitvička jezera*.

Gotovo je nemoguće pronaći cjelovitu narodnu nošnju, što se osobito odnosi na ženske haljine — *carze* i muške hlače — *breveneke* ili *brneveke*.

Lička kapa je doživjela brojne promjene od svog prvobitnog oblika. Onakva kakva se danas prezentira, tek je blijeda kopija što ju je proizvela tekstilna industrija.

Na tavanima, u podrumima još se uvijek mogu pronaći *rukatke* i *čupovi*, istina često oštećeni — proizvod nekad nadaleko poznatih *kaluđerovačkih lončara*. Danas u *Kaluđerovcu* nema nijednog nasljednika ovog tradicijskog obrta, premda u Gospiću u posljednje vrijeme ima naznaka keramičarskog obrta u turističke svrhe.

O drugim starim zanatima — opančarima, remenarima, kovačima, stolarima nema više niti riječi. Zanatstvo je izumrlo.

Običaji su gotovo potpuno izmijenjeni ili čak zaboravljeni. Ipak, kad je riječ o plesovima i pjesmama ličkog kulturnog kruga, ne možemo zanemariti nastojanja malobrojnih društava i ansambala oko čuvanja autohtonog folklor.

Zahvaljujući pojedinim istraživačkim radovima, posebice M. Gavazzija i M. Hećimović-Seselje, u novije doba zaštitarskih službi, te izraženim zanimanjem etnologa za narodnu baštinu Like, ali i pojačanim interesom žitelja ovih krajeva, za očekivati je da ćemo etnobaštinu Like na pragu novog tisućljeća, koje nas vodi u svijet tehničkih i informatičkih dostignuća, otrgnuti zaboravu i prezentirati u svojoj njenoj punoći i veličini.

CONTEMPORARY STATE OF TRADITIONAL HERITAGE IN LIKA

Summary

The roots of the disappearance of traditional life in Lika, and with it of the inherited material and spiritual culture, might be explained by several factors — historical, economic and demographic. The interaction of those factors leads us to knowledge that it is the last moment for preserving the cultural identity of Lika.

Translated by Jasna Čapo Žmegač

Keywords: traditional heritage / cultural identity / Lika